

**LOGISTIK TIZIMDA YER USTI TRANSPORTLARINING
TEXNIK QISMLARGA BO‘LGAN EHTIYOJNI
HISOBLASH USLUBIYATI**

Dusmatova Marg‘uba Ibrohimjonovna

Rahmonova Odinaxon Imomqulovna

1-son kasb-hunar maktabi o‘qituvchilari

ANNOTATSIYA: Maqolada yer usti transport mashinalarining texnik qisimlarga bo‘lgan ehtiyojini hisoblash uslubiyatiga oid masalalar yoritilgan. Maqolada zamonaviy texnologik jihozlar avtotransport vositalarining texnik ta‘mirlash va ularga texnik xizmat ko‘rsatish jaroyonini texnologik yangilanishiga asos bo‘lishligi ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: ishlatiladigan ehtiyot qismlar, kafolat davri, ko‘rikdan o‘tkazish, detallar yetishmovchiligi, kelish davriyligi, texnik ko‘rik, nosozlik, nazoratga yaroqlilik.

**THE METHOD OF CALCULATING THE NEED FOR
TECHNICAL PARTS OF GROUND TRANSPORTATION IN THE
LOGISTICS SYSTEM**

ABSTRACT: The article covers the issues related to the methodology of calculating the need for technical parts of ground transport vehicles. The article shows that modern technological equipment is the basis for the technological renewal of the process of technical repair and maintenance of motor vehicles.

Keywords: Spare parts used, warranty period, inspection, lack details, periodicity of arrival, technical inspection, failure, controllability.

KIRISH. O‘zbekiston Respublikasida avtomobilsozlik sanoatiga asos solinganligi mamlakatimizda avtomobillar sonini keskin ortib ketishiga sabab bo‘ldi. Bu esa o‘zo‘zidan avtomobillarga ko‘rsatilayotgan texnik xizmat sifati va

madaniyatini ko'tarishni talab etdi. Avtomobillarni kafolat davri avtomobil ishlab chiqaruvchi kompaniya tomonidan belgilanadi. Bu davr turli kompaniyalar avtomobillari uchun turlicha bo'lsa ham, lekin belgilangan shartlar deyarli bir xil. Masalan, kafolatli xizmati avtomobil to'g'ri ekspluatatsiya qilinib, vaqtida texnik ko'rikdan o'tkazib turilgan holatdagina amal qiladi. Oynalar, rezino-texnik buyumlar va tez yeyilib ketuvchi detallarga kafolat berilmaydi. Avtoservis korxonasida kafolat davri uchun ishlatiladigan ehtiyot qismlar yetarlicha ta'minlangan bo'lishi shart. Nosozlik va buzilishlar bo'yicha kelib tushadigan arzlarni va ularga ishlatilishi kerak bo'lgan ehtiyot qismlar turi va sonini oldindan bilish ancha murakkab masala. Bu masalani hal etishda kafolat davri amal qilayotgan 30...40 avtomobilni kuzatuvga olinadi. 3 Kuzatuv davri avtomobil sotilgandan boshlab kafolat davri tugagunga qadar hisoblanadi. Bunda to'liq, aniq va ishonchli ma'lumotlar olish uchun avtoservis korxonasida ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatli, ehtiyot qismlar bilan ta'minlanganlik darajasi yuqori, hisobga olish va hujjat ishlari aniq yuritilishi kerak.

Talab etiladigan ehtiyot qismlar nomlari va sonini rejalashtirish uchun avtoservisda, kafolat davrida xizmat ko'rsatilayotgan va ta'mirlanayotgan avtomobillar sonini bilish zarur. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, avtomobil egalari avtomobillariga ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish ishlari uchun aksariyat hollarda avtomobillarini sotib olgan joylaridagi texnik xizmat ko'rsatish stantsiyalariga boradilar. Lekin ba'zi hollarda texnik xizmat ko'rsatish stantsiyasiga yo'l-yo'lakay kirib o'tadigan avtomobillar ham uchrab tuiradi.

Shunday qilib, yuqoridagi usul orqali avtomobillarning kafolat davrida ishlatiladigan ehtiyot qismlar sarfini, ishonchlilik ehtimolligini hisobga olgan holda optimal ravishda hisoblash mumkin. Bozor iqtisodiyoti sharoitida ehtiyot qismlar bo'yicha beriladigan buyurtmaning eng qulay hajmiga va uni olib kelish davriga katta e'tibor beriladi. Agar yil davomida ishlatiladigan ehtiyot qismlarni hammasi birdaniga olib kelinsa, ularni omborda saqlash uchun xarajatlar haddan tashqari oshib ketadi, chunki kapital mablag'lar to'liq harakatda bo'lmaydi va

ombor maydonidan unumli foydalanilmaydi. Shunday qilib, kerakli ehtiyot qismlar zahirasi kichik hajmda va katta davriyliklarda olib kelish qulay. Ammo bunda tashish xarajati va qo'shimcha xarajatlar oshadi hamda iste'molchilar katta hajmda oladigan mollari uchun beriladigan moliyaviy imtiyozdan mahrum bo'ladilar. Shular sababli, olib kelinadigan ehtiyot qismlar partiyasining xarajatiga va olib kelish davriyligiga ikkita omil birday ta'sir etadi: -buyurtmani olib kelish uchun ketadigan xarajatlar; -zahirani saqlash uchun ketadigan xarajatlar.

Ehtiyot qismlar zahira hajmini va buyurtma berish vaqtini aniqlash uchun oddiy jadval usulidan tortib, to murakkab iqtisodiy-matematik usullargacha, har xil usullar qo'llaniladi. Iqtisodiy-matematik usullar eng qulay (optimal), ehtiyot qism hajmini va buyurtma berish davriyligini aniqlashga qaratilgan. Bu usul shartiga ko'ra, bitta detalni olib kelish va uni saqlash uchun xarajatlar yig'indisi eng kam (minimal) bo'lishi kerak. Omborlarda vujudga keladigan yetishmaydigan yoki sarflanmaydigan ehtiyot qismlar nomenklaturasini o'z vaqtida bartaraf etish zahirani shakllantirish va nazoratlash tizimiga bog'liq. Avtomobillarda kafolat davrida buzilishlarni oldini olish uchun, muntazam va tartibli ravishda avtomobilning texnik holatini tekshirib borish zarur. Buning uchun avtoservis korxonasi barcha kerakli asbob-uskunalar, diagnostik stendlar va texnologik jixozlar bilan ta'minlangan bo'lishi kerak. Bundan tashqari avtomobillarda kafolat davrida eng ko'p uchrayotgan nuqsonlarni o'rganib, ularni oldini olish bo'yicha tadbirlar ishlab chiqish zarur. Bundan ko'zlangan maqsad avtoservis korxonasi omboridagi ehtiyot qismlar zahirasi shu ma'lumotlar asosida to'g'ri tashkil qilish va avtomobillarda kafolat davrida eng ko'p uchrayotgan nuqsonlar haqida avtomobil ishlab chiqaruvchi zavodni xabardor qilish orqali mavjud kamchiliklarni bartaraf etishdir. Shaxsiy avtomobil egalari ko'pincha servis korxonalariga kirganlarida avtomobil bo'yicha bajariladigan ishlarni tanlab o'tkazadilar. Bunday holatlar kafolat davrida bo'lishi qat'iy man etilishi kerak, chunki ayrim nuqsonlar tekshirilmay o'tib ketishi mumkin.

Shu sababli kafolat davrida servis korxonasiga kirgan har bir avtomobilning agregat va tizimlari bo'yicha texnik nazorat ishlari o'tkazilishi shart. Dunyoning avtomobilsozlik sohasi bo'yicha eng ilg'or mamlakatlaridan biri bo'lgan Germaniyada avtoservis korxonasiga kirgan har bir avtomobil (shaxsiy yoki davlat avtomobili, kafolat davrida va undan keyin) to'laligicha texnik ko'rikdan o'tkazilishi shart qilib belgilangan. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad insonlar hayoti xavfsizligini ta'minlash va ularning avtomobillarini uzoq yillar davomida ishonchli xizmat qilishini ta'minlashdan hamda firmaning mavqeini oshirishdan iborat. Ko'plab agregatlar va mexanizmlarning diagnostikalanish imkoniyatlari ularning nazoratga yaroqliligiga ko'p jihatdan bog'lik. Nazoratga yaroqlilik deb avtomobilning uni diagnostikalashga mexnat, vaqt va vositalarning minimal xarajatlarida ob'ektning texnik xolati haqidagi axborotning belgilangan ishonchlilik darajasini ta'minlovchi diagnostikalash ishlariga qay darajada moslanganligiga aytiladi.

Diagnostikalash metodlari va parametrlariga talablar diagnostikalash parametrlarining sifat va kattaligi tarkibiga talablarni xamda diagnostikalash algoritmiga talablarni o'z ichiga oladi. Tarkibiy va diagnostik parametrlar nomenklaturasi xamda ularning me'yoriy qiymatlari avvalo konstruktiv, texnologik va ekspluatatsiyaviy faktorlarni hisobga olgan holda belgilanadi. Diagnostikalashning belgilangan vazifalaridan va ko'rsatkichlaridan kelib chiqqan holda diagnostikalash metodlari aniqlanadi; ular ob'ektning diagnostik modelini, diagnostik parametrlarni o'lchash, ularni taxlil qilish va qayta ishlash qoidalarini o'z ichiga olishi zarur. Avtomobillarning nazoratga yaroqliligini baholash ko'rsatkichlarini shartli ravishda operativ, iqtisodiy, konstruktiv va qo'shimcha hamda nazoratga yaroqlilik darajasini baholash ko'rsatkichlariga ajratiladi.

XULOSA

Avtomobillarni texnik diagnostikalashga talablar, avvalo yangi avtomobillarni ishlab-chiqish va o'zlashtirish talablariga, taktik texnik topshiriqlarga, yoki ularni ishlab chiqishning texnik topshiriqlariga, texnik

shartlarning standartlariga, umumiy texnik shartlariga, umumiy texnik talablarga, avtomobilning texnik shartlari va konstruktorlik hujjatlariga kiritiladi. Diagnostikalash ko'rsatkichlari va xarakteristikalarini taktik - texnik topshiriqlarda va diagnostikalash jarayonining ishonchliligini, aniqligi va iqtisodiy samaradorligini baholashga qaratilgan. Avtomobillarning diagnostikalash ko'rsatkichlari va xarakteristikalarini nazorat qilish, ularni qabul qilish va odatdagi sinovlarida amalga oshiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Косимов, С. (2021). Применение обучающих программ-тренажеров в обучении предмета «логистика транспорта». InterConf.
2. Косимов, С., & Косимов, Б. (2021). Факторы формирования и развития современных терминалов в логистической системе. Interconf.
3. Шарипова, Н., & Рахматуллаев, М. (2021). К вопросу о назначении и классификация дорожных контролеров в системе дорожное управление. InterConf.